

HELSINKI, PITÄJÄNMÄKI, LEIKKIKENTTÄ

Kaivauskertomus 1962

Helsingin kaupungin Talin alueella (nyk. Pitäjänmäki) löysi fil. maist. Veikko Lehtosalo inventointimatallaan (ks. Veikko Lehtosalo: Helsingin kaupungin inventointikertomus 1960 KM top. ark:ssa) kivikautisen asuinpaikan ja otti sieltä talteen saviastianpaloja, pii- ja kivilajiesineitä ym.

Sain Muinaistieteelliseltä toimikunnalta tehtäväkseni paikan tutkimisen. Työ suoritettiin 12-20.6. 1962 välisenä aikana ja siihen osallistui 4 koulupoikaa sekä eräs farmaseutti. Kartanpiirtäjänä toimi fil. yo Anja Häggman.

Paikka sijaitsee Pitäjänmäen asutusalueella Turkismiehentien pohjoispäässä olevan lasten leikkikentän pohjoislaidassa. Täällä on sijainnut laaja hiekkakuoppa, josta oikeastaan on jäljellä enää reunoja. Sen pohja on tasoitettu leikkikenttään kuuluvaksi ja reunan yläpuolella on metsikköä ja kallionnyppylöitä. Hiekanoton yhteydessä on aikoinaan varmaan hävitetty suuri osa kivikautista asuinpaikkaa ja kulttuurimaata. Hiekkakuopan rinteitä on kaiveltu pahasti. Mäellä on paikoin tuskin ollenkaan aluskasvillisuutta, koska paikalla kävellään paljon. Aivan maanpinnalta saattoi löytää pii- ja kvartsi-iskennäisiä ja keramiikkaa.

Entisen hiekkakuopan reunoilla saattoi kahdessa paikassa todeta olevan kulttuurimaata ja kaivaus päätettiin keskittää näihin kohtiin (kartta 1).

Kaivausalue I

Kaivausalue I sijoitettiin metsikköisen mäen itäosaan aivan hiekkarinteen yläosaan. Kaivausalueen alapuolella maa viettää huomattavasti etelään, mutta varsinaisen kaivausalueen kohdalla se on jokseenkin tasaista. Maaperä on

tasaista, melko hienoa hiekkaa, jossa ei ole kiviä, niinpä voisi olettaa, että kaikki kaivauspaikalta tavatut kivet olisi sinne tarkoituksella tuotu. Lie-siä ei kaivauksessa todettu. Kiinteitä muinaisjäänöksiä olivat paa-lunreiät ja nokimaalaikut (kartta 3).

Paalunreiät olivat kaikki samantapaisia, kooltaan ja syvyydeltään samansuuruisia eikä missään niistä ollut kiviä.

1. Ruudussa D:2 pinnasta 24 cm päässä, halkaisija 35 cm, syvyys 42 cm ja se ulottui kulttuurikerroksen alapuolelle suipentuen alapäästään; pohjalla hiiliä, joista näyte (15485:43).
2. Ruudussa F:3 24 cm päässä pinnasta, halk. 30 cm, syv. 10 cm, nokimaata.
3. Ruudussa G:2 kultt. kerroksen alapuolella 32 cm pinnasta, halk. 30 cm, syv. 16 cm.
4. Ruudussa G:3 siinä olevassa likamaalaikussa 27 cm pinnasta, halk. 30 cm, syv. 13 cm.
5. Ruudussa H:3 lähellä likamaalaikkua 38 cm pinnasta, halk. 30 cm, syv. 20 cm.
6. Ruudussa I:2 34 cm pinnasta, halk. 30 cm, syv. 25 cm.

Likamaalaikut

1. Ruudussa G:3 oli varsinaisen kulttuurikerroksen alapuolella siitä selvästi erottuva likamaalaikku, jonka vahvuus oli vain noin 6 cm ja jonka alueella oli paalunreikä no. 4 (kartta 6).
2. Ruuduissa H:2 ja H:3 oli n. 3 m mittainen pitkulainen likamaalaikku, sekin varsinaisen kulttuurimaan alapuolella, vahvuudeltaan 41 cm. Noin 30 cm päässä siitä oli paalunreikä no. 5. Lisäksi laikussa oli kolme kiveä (kartat 7,8).
3. Ruudussa K:2 oli kolme pientä erillistä likamaalaikkua, näistä kaksi ulottui kulttuurimaan alapuolelle. Laikkujen syvyydet olivat 8, 14 ja 41 cm, viimeksi mainittu myös alaltaan suurin, noin metrin mittainen (kartta 9).
4. Ruutujen L:3 ja M:3 rajalla oli likamaalaikku, joka alkoi jo 15 cm syvyy-

vyydessä pienenä, mutta 56 cm syvyyteen päästyä se oli laajentunut noin 1 m² suuruiseksi. Koko laikun syvyys oli 68 cm. Tämän eteläpuolella samassa ruudussa 18 cm syvällä oli toinen laikku, halk. n. 40 cm ja syv. 27 cm (kartat 10, 11). --Mokimaa- ja likamaalaikkujen väri oli yleensä likaisen ruskean-harmaa ja se erottui jokseenkin selvästi punertavamman ruskeasta kulttuuri-maasta ja kellertävästä koskemattomasta maasta.

Kiveykset. Ruudussa D:3 oli joukko kiviä vailla järjestystä. Niihin ei liittynyt nokea, joten liedestä ei voi olla kysymys (kartat 4,5).

Esinelöydökset

Suurimman ryhmän löydöistä muodostivat saviastianpalaset, joita saatiin talteen yhteensä 473 kpl. Kaivausalueen pohjoisimmista ruuduista tavattiin joitakin paloja kampakeramiikan tyyliä II:1, näistä mainittakoon reunapala, jossa oli kampaleimalla painettu lintukuvio ruudusta B:2 (15485:18). Suurin osa keramiikasta on tyyliä II:2. Pii-iskennäisiä esiintyi tasaisesti koko alueella, samoin kvartssia. Huomattavin esinelöytö--vaikkakin niin pieni-- oli kartion muotoinen meripihkahelmi (15485:76) ruudusta M:3 (kartta 3). Löydetessä helmi oli eheä, mutta särkyi, kun se otettiin ylös. Kolmesta palasta liimattunakin se on nyt katkelmallinen. Mainittakoon, että ruudussa M:3 oleva hiekka oli huomattavasti hienompaa kuin muissa ruuduissa.

Kaivausalueen keskellä olevat ruudut E:2, E:3, K:3, L:2 ja L:3 jouduttiin jättämään tutkimatta, koska näissä joko kasvoi niin suuria mäntyjä tai niihin ulottui niin rotevia juuria, ettei lyhytaikaisella kaivauksella kannattanut tuhlata aikaa niitten kaivamiseen. Samasta syystä ei kaivausta voitu laajentaa etelään päin.

Kaivausalueella I tutkittiin 64 m², alueella II 52 m².

Kaivausalue II

Toinen kaivausalue ruudutettiin I-alueen kanssa samaan systeemiin ja myös kiintopiste on sama (korkein kohta maakivestä, joka sijaitsee I-alueen M:3 -ruudun kaakkoispaalusta n. 2 m etelään ja tästä n. 9 m itään. Kivi on maakivi, melko tasainen, kooltaan n. 100 x 60 cm, sen vieressä on toinen maakivi joka on koloinen.), kiintopisteen pl. II-alueella =040; I-alueella pl. =181.

Tällä alueella on useita maakiviä sekä kaksi matalan maavallin ympäröimää syvennystä, joita jo etukäteen arveltiin asuntokuopiksi. Rinne viettää paikalla voimakkaasti etelään ja itään, niinpä länsi-itäsuunnassa toisistaan kauimpana (18 m) olevien ruutujen C:3 ja D:11 pinnan korkeusero oli 128 cm. (kartta 12) Kaivausalueen eteläpuolella on pieni hiekkakuopan osa ja sen toisella puolella, ehkä 25 m päässä, on matala pyöreä kallio.

Asuntokuoppa

Jo ennen kaivausta saattoi ruuduissa C:9 ja D:9 todeta n. parikymmentä cm korkean ja n. metrin levyisen vallin reunustaman syvennyksen, jonka halkaisija oli n. metri (kartta 12). Kaivettaessa erottui jokseenkin syvennyksen kohdalla noki- ja likamaa-alue. Likamaa alkoi välittömästi pintakerroksen alapuolelta. Laajimmillaan alue oli noin puolen metrin syvyydessä (kartat 13, 18). Laikku pieneni vähitellen ja päättyi n. 60 cm syvyydessä. Likamaassa oli pieniä kiviä eri syvyyksissä. Väriltään alue oli likaista harmaanruskeaa ja erottui hyvin ympärillä olevasta kellertävästä hiekasta. Aivan pohjimmaisena oli parin cm vahvuinen kerros hyvin hienoa vaaleata hiekkaa, melkein kuin savea (kartat 16, 17, 18). Vaikuttaa ilmeiseltä, että paikalla on ollut asuntokuoppa, etenkin kun sen kohdalta ja aivan ympäriltä tuli ensin osa II-alueen löydöksistä.

Noki- ja likamaalaikut

1. Ruudussa E:5 oli n. 2 m pituinen ja vajaan metrin levyinen nokilaikku. Sen kummassakin päässä oli kivi (kartat 13, 19). Nokimaa oli tasaisen harmaata eteläpäässä melkoisen vahvaa. Sen syvyys eteläpäässä oli 44 cm, pohjoispäässä 62 cm.

2. Ruudussa E:6 oli koko ruudun alueella likamaata minkä lisäksi siinä oli kolme nokilaikkua. Näistä pohjoisin oli pienehkö ja rajoittui kiven ympärille. Kaksi muuta olivat aivan hiekkakuopan reunalla. Isomman syvyys oli 33 cm, pienemmän, joka ulottui varsinaisen kulttuurikerroksen alle, 21 cm (kartat 13, 20).
3. Ruudussa D:8 oli kaksi pientä nokilaikkua, n. 10 cm vahvat (kartta 15), sekä D:8-E:8 rajalla kiven vieressä n. 30 cm halkaisijaltaan oleva laikku jonka syvyys oli 38 cm. Kysymyksessä saattaa olla paalunreikä (kartta 13).
4. Ruudun E:9 kaakkoisnurkkauksessa oli likamaata n. $1/2 \text{ m}^2$ alueella. Se liittyy ilmeisesti seuraavaan (kartta 21):
5. Ruudussa E:10 oli n. 1 m^2 suuruinen alue likaista ruskeanharmaata maata, joka ulottui pinnasta lukien puolen metrin syvyyteen (kartta 22). Sen pohjoispäässä oli pieni nokilaikku halkaisijaltaan 9 cm, josta otettiin hiilinäyte (15485:143).

Kiveykset

1. Ruudussa C:4 oli hajanaisia pienehköjä kiviä noin parinkymmenen cm syvyydessä (kartta 14). Ruudussa oli myös pieni hiilialue, jota ei ole kartassa (hiilinäyte 15485:96). Kysymyksessä tuskin on liesi.
2. Hajanais^ata pientä kiv^eystä oli myös ruutujen E:9 ja E:10 likamaalaikkujen välisellä alueella. Kivet olivat enimmäkseen nokilaikkujen yläpinnan tasossa (kartta 21).

Kaivauspaikalla oli useita suuria maakiviä, jotka ulottuivat maanpinnan yläpuolelle (kartat 12, 13).

Esinelöydökset

Nuorempaa tyypillistä kampakeramiikkaa tavattiin ruuduista C:3 ja C:4. Samoista ruuduista löytyi myös pii-iskennäisiä. Tästä alaspäin ei tavattu enää tyypillisen kampakeramiikan ajalle ominaista esineistöä, vaan keramiikka muuttuu rappeutuneeksi, Uskelan-tyylin kuoppakoristeiseksi. Joitakin paloja löytyi, joissa koristelu on lähinnä tyyliä III:2. Yksi ulkopinnaltaan lohjennut asbestisekoitteen keramiikan pala löytyi ruudusta E:6. Eniten

saviastianpaloja tuli ruudusta E:9 asuntokuopan läheisyydestä. Tästä ruudusta, samoinkuin ruuduista D:8, D:9 ja E:6 tuli myös runsaasti kvartssia, enimmäkseen kuitenkin iskennäisiä. Varsinaisia esinelöytöjä saatiin talteen pieni hiotun esineen katkelma (15485:113) ruudun D:9 asuntokuopasta. Ruudusta E:9 tuli hioinkivi (15485:136), jossa kapeat hiontaurat menevät ristiin sekä taltan teelmä (15485:139).

Koeajat ja koekuopat

Kaivausalueen II itäpäästä tehtiin 9 m pitkä koeaja no. 1 itään vanhan hiekkakuopan reunaan asti. Suunnilleen puoleenväliin asti saattoi erottaa kulttuurimaata, mutta siitä eteenpäin se oli jokseenkin olematonta. Aivan koeajan itäpäästä löytyi kuitenkin kvartsi-iskennäinen. Koeajan itäpää on 80 cm matalammalla kuin alin kaivettu ruutu D:11. (kartta 12)

Koeaja no. 2 tehtiin 10 m pituisena D:11-ruudun laidasta suoraan pohjoiseen. Kulttuurimaa loppui noin 6 m päässä.

Koekuopissa 1 ja 2 (kartta 12) oli molemmissa kulttuurimaata. Koekuoppa 3 tehtiin II-alueen länsipäästä 2-3 m pohjoiseen ja tästä n. 12 m länteen. Koekuopasta löytyi kvartsi- ja kivilaji-iskennäisiä ja kulttuurimaa ulottui noin 35 cm syvyyteen.

Asuinpaikan korkeus

Kaivauspaikalta suoritettiin vaakitus muutaman sadan metrin päässä koillisessa kulkevan maantien varressa sijaitsevalle kiintopisteelle, jonka korkeus on 15,99 m yläp. merenpinnan. Kaivauspaikan kiintopisteen korkeudeksi saatiin 24,29 m ymp. Näin ollen I-alueen keskimääräiseksi korkeudeksi tuli 24,50 m (pl. 160). II-alueen ruudun C:3 (pl. 103) korkeudeksi saatiin 23,62 m ymp. ja alimmaksi korkeudeksi (ruutu D:11, pl. 231) 22,39 m ymp.

Pitäjännäen kivikautista asuinpaikkaa, joka on Helsingin kaupungin omistuksessa, ei uhkaa mikään hävitys. Paikka olisi kuitenkin mielenkiintoinen tutkia perusteellisemmin, varsinkin kun asutus näyttää jatkuvan molempien kaivausalueitten välisen mäen yli.

Helsingissä 13.12.1962

Maailta Waris
Marketta Waris

Liitteet:

22 karttaa, piirrettyjä

18 valokuvaa (neg. no:t 26019 -36)

Löydökset on luetteloitu päänumerolla 15485

Helsinki, Pitäjänmäki

Leikkikenttä

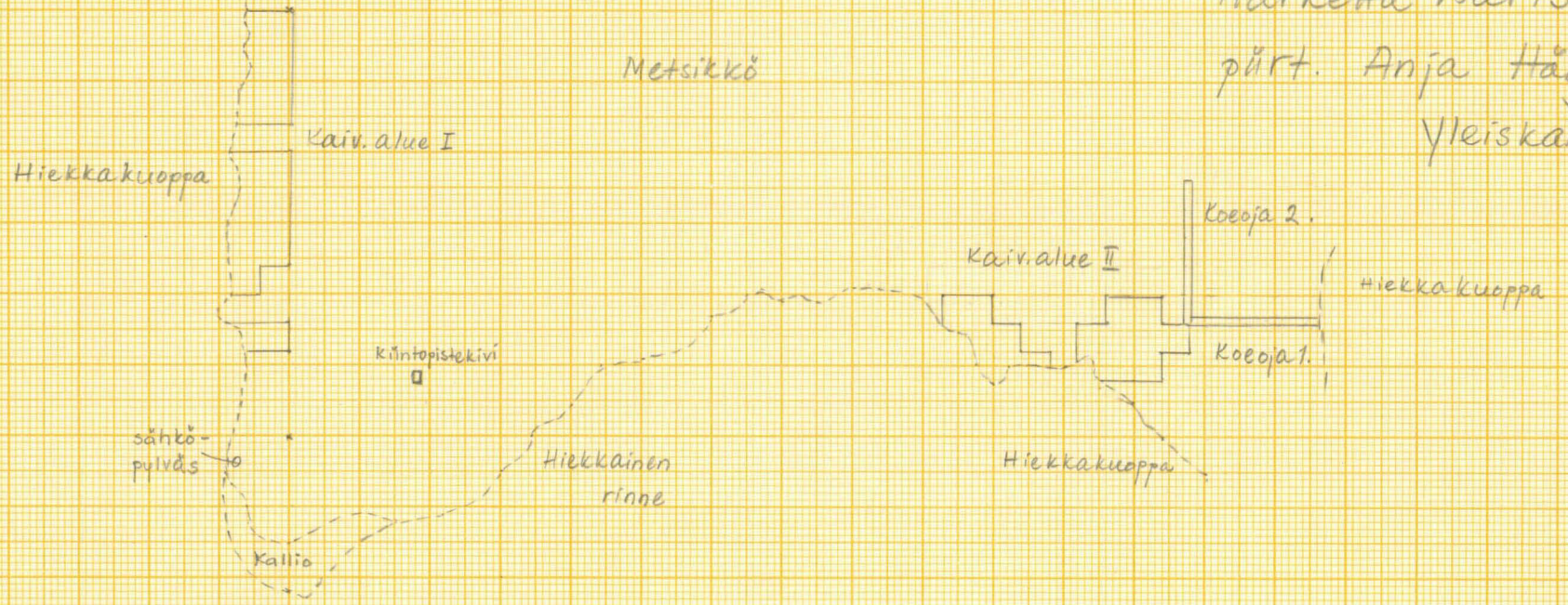
Marketta Waris 1962

pürt. Anja Häggman

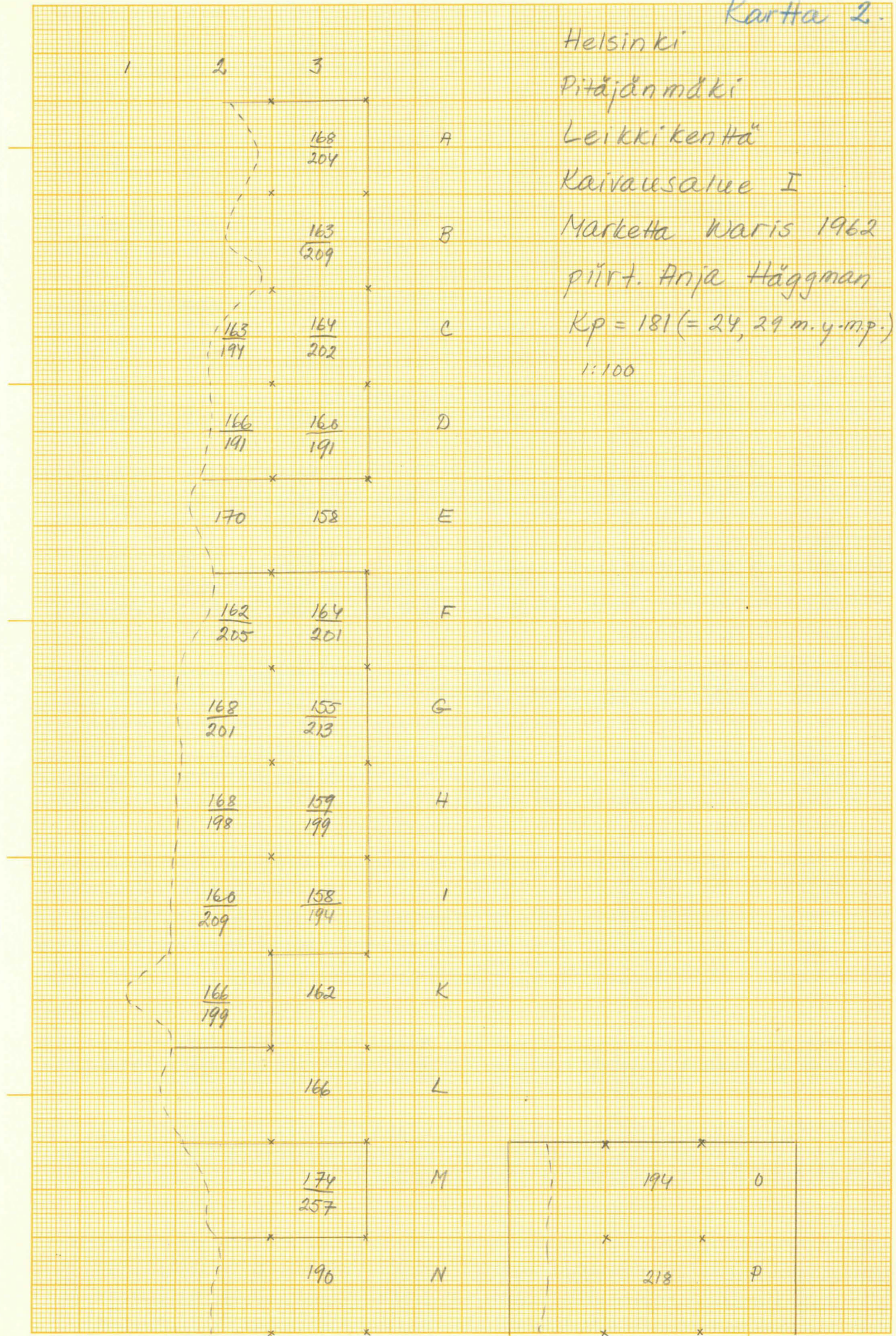
Yleiskartta 1:500

A. 4. (210x297 mm.)

Op. Wolff Ab N:o 106

Helsinki
 Pitäjänmäki
 Leikki kenttä
 Kaivausalue I
 Marketta Waris 1962
 piirt. Anja Häggman
 Kp = 181 (= 24, 29 m. y. m.p.)
 1:100

Helsinki, Pitäjänmäki
 Leikkikenttä, kaiv. alue I
 Marketta Waris 1962
 piirt. Anja Häggman ja M. Waris
 1:50 Kp = 181

nokea
 likaista maata

Hiekkakuoppa

Hiki, Pitäjämäki
Seikkiläkenttä, laivasto 1

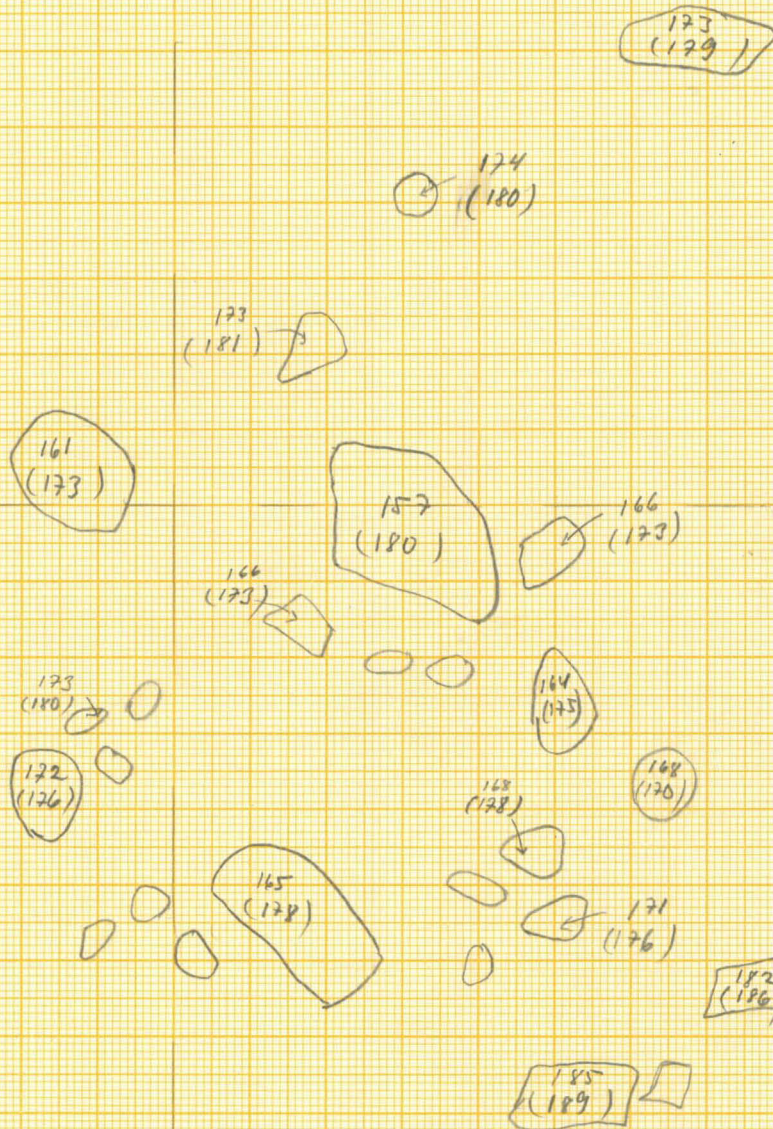
Kartta 4.
mittakaava 1:10

piirt. Riya Haggman

Kiveys r. D:3
1. kerros

C:3

D:3

D:3

E:3

mittakaava 1:10

Kiveys r. D:3

2. kerros

Hiki, Pitäjämäki ^{Kartta 5}

Liikikenttä kaivros 1
piirt. Pöytä Häggman

C:3

D:3

185
(192)

188
(193)

174
(181)

124
(191)

172
(186)

127
(188)

173
(176)

122
(185)

189
(209)

177
(189)

177
(195)

125
(181)

192
(199)

189
(195)

E:3

mittakaava 1:10 Kartta 6.

Helsinki, Pitäjänmäki
seikkikenttä kasvatus
piirit. Pöytä Häggman

G:2	G:3
H:2	H:3

$\frac{209}{217}$

$\frac{209}{216}$

G:3
H:3

Likamaalainku r. G:3.

mittakaava 1:10

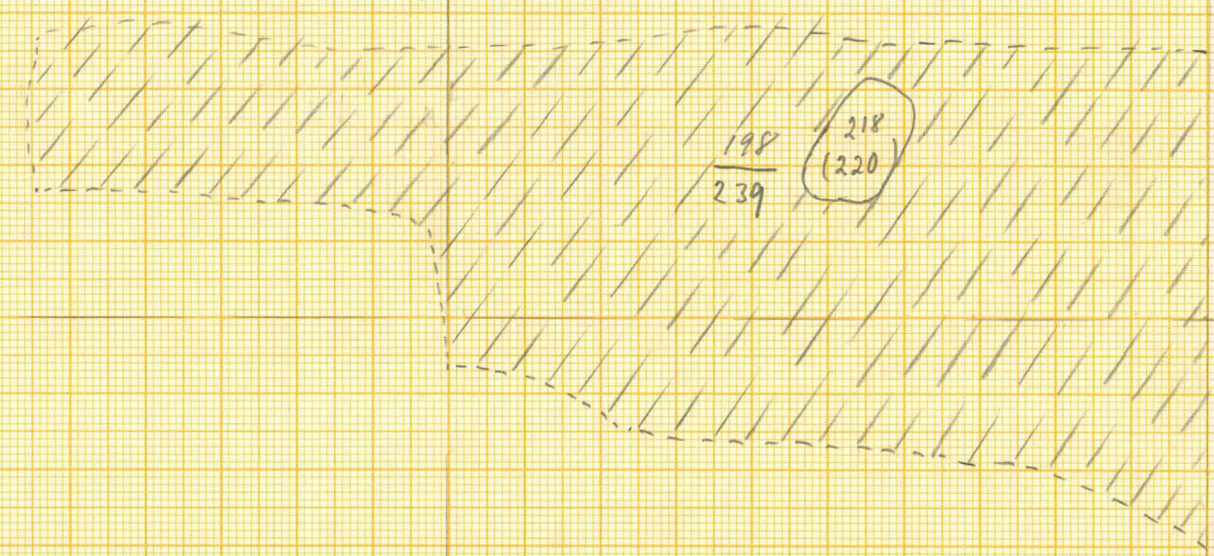
Likamaalainne H:2

H:ki, Pitäjämäki

Seikkilänttä

harvatus 1

piirt. Tanja Häggman

H:2

i:2

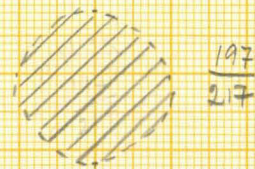
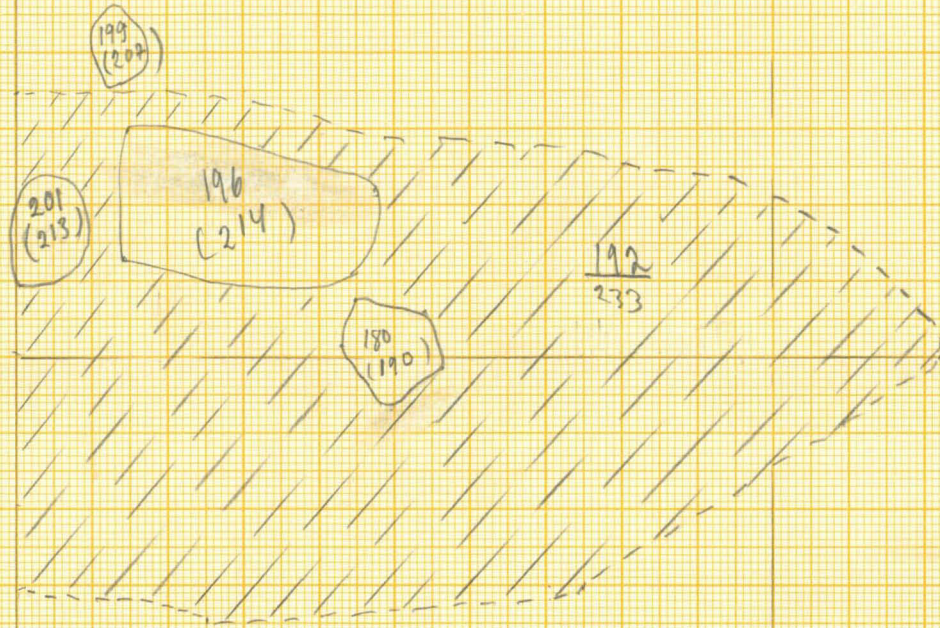
H:2	H:3
i:2	i:3

i:2	i:3
-----	-----

mittakaava 1:10

H:ki; Pitäjänmäki
leikki-enttä, kairaus 1
piirt. Pöytä Häggman

Likamaalalikka r. H:3

H:2	H:3
i:2	i:3

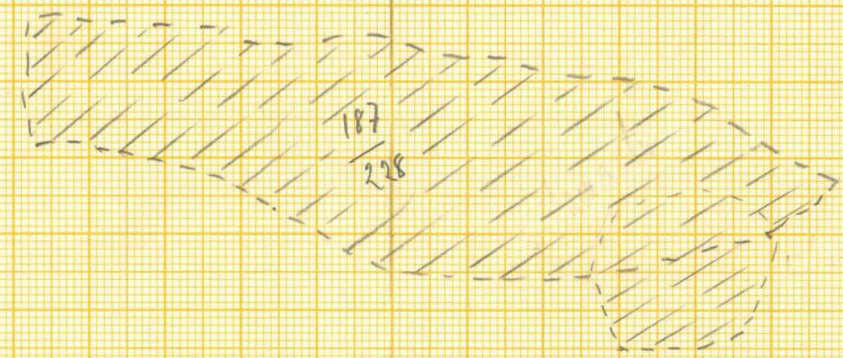
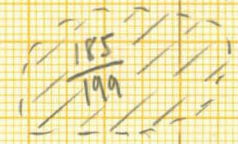
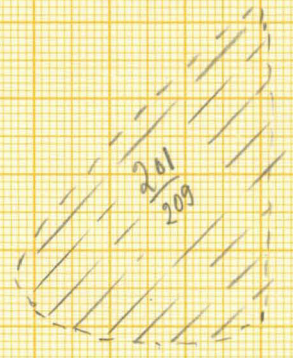
H:3
i:3

Kartta 9.

mittakaava 1:10

H:ki, Pitäjänmäki
leikkikenttä, kaivaus
pönt. Rinta Häggman

Lika maalaikkuja r. K:2

K:1 K:2

L:1 L:2

K:2 K:3

L:2 L:3

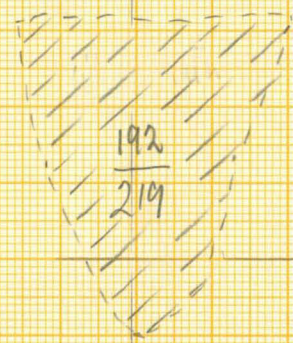
Hiki, Pitäjämäki
seikkikenttä kaivaus 1
pönt. Anja Häggman
1:10

L:2 | L:3
M:2 | M:3

Likamaalaukkuja
ruuduissa L:3 ja M:3
1. krs

L:3
M:3

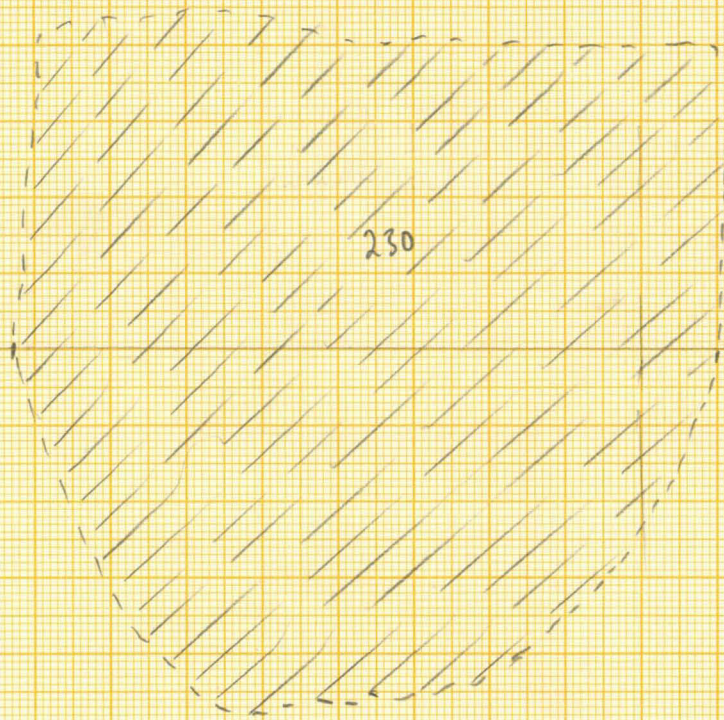

188
(219)

lylytö ① pl 214

mittakaava 1:10

Kartta II.
Hiki, Pitäjämäki
dekkikenttä, kaivaus
pint. Anja Häggman

L:2	L:3
M:2	M:3

Likamaalainkku r. L:3 - M:3.
2. kerros

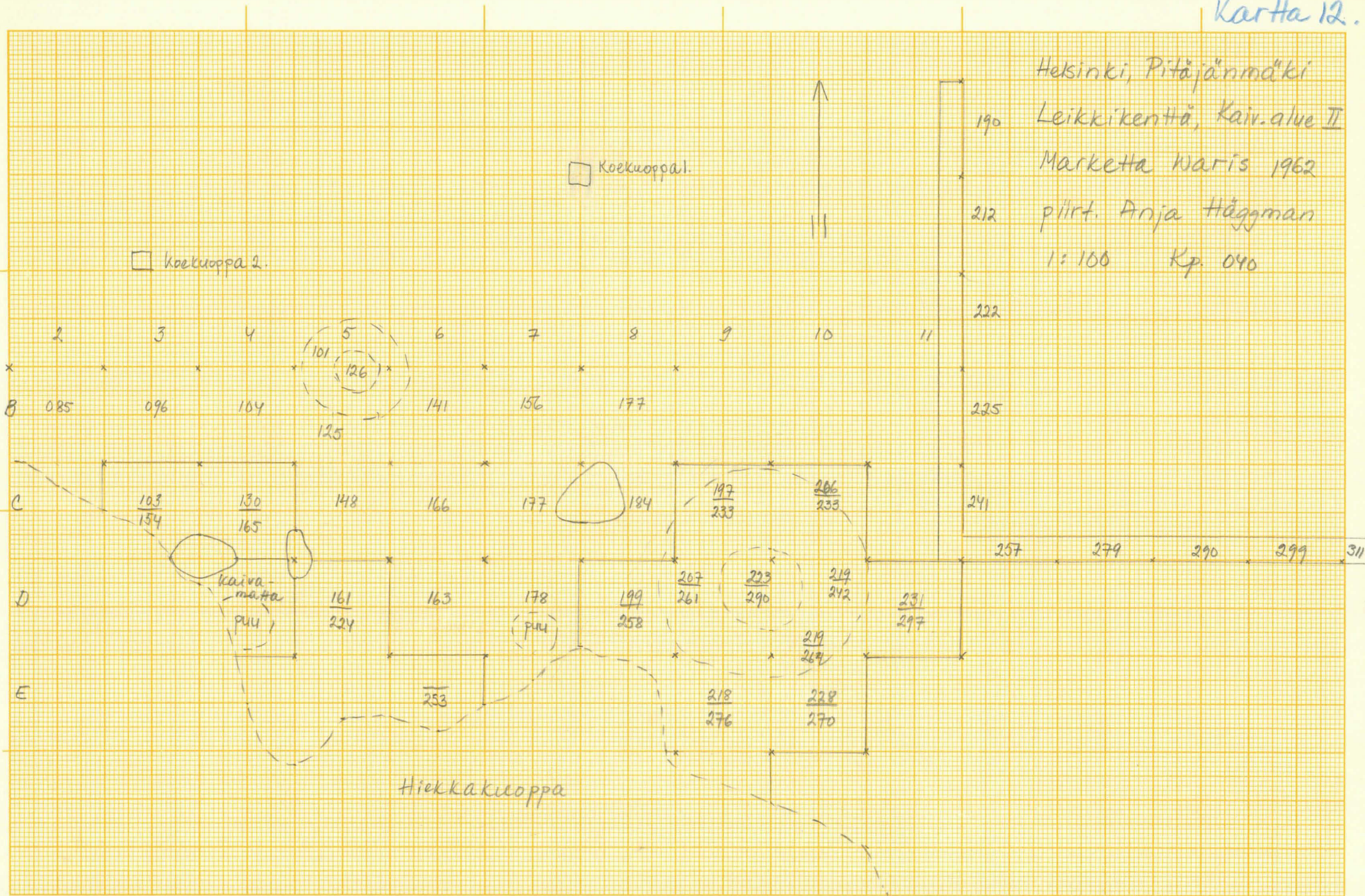
L:3
M:3

250

Helsinki, Pitäjänmäki
 Leikkikenttä, Kaiv. alue II
 Marketta Waris 1962
 piirt. Anja Häggman
 1:100 Kp. 040

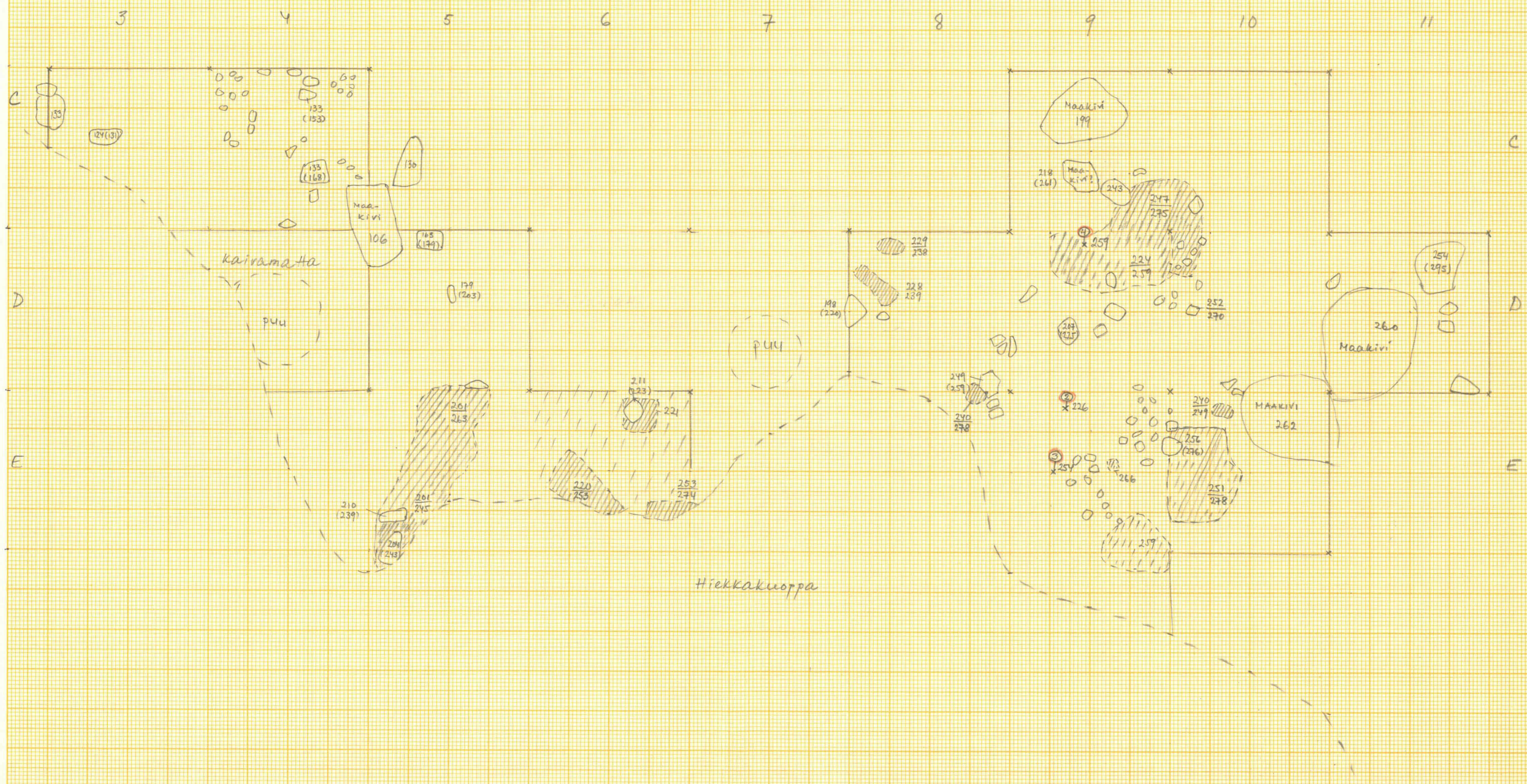
A 4 (210x297 mm.)

Oy Wolff Ab N:o 106

Helsinki, Pitäjänmäki
 Leikkikenttä, kaivausalue II
 Marketta Waris 1962
 piirt. Anja Häggman ja M. Waris
 1:50 K_p = 040

////// nokialue
 !!!!! likamaata

mittakaava 1:10

Kartta 14.

Helsinki, Pitäjänmäki
dekkikenttä, kaisausalue II
pönt. Rinta Haggman
kiveystä r. C:4

mittakaava 1:10

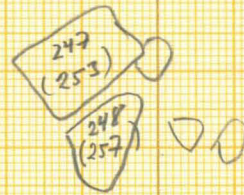
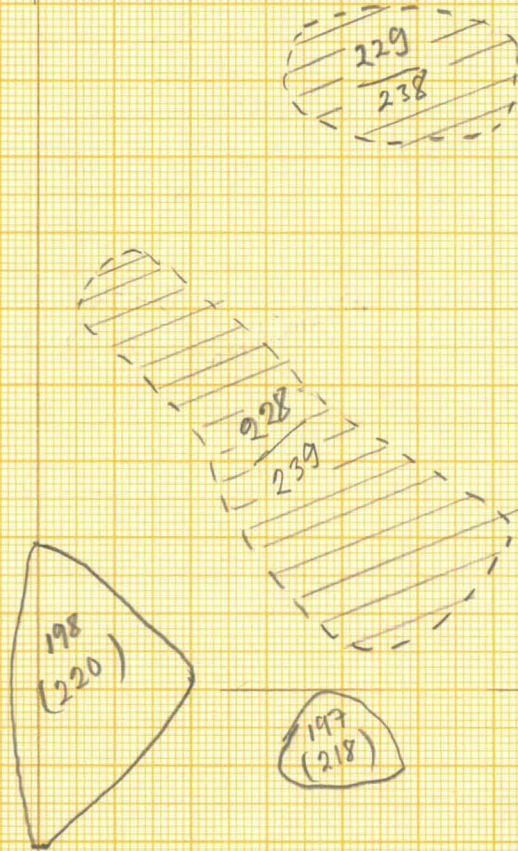
Helsinki, Pitäjämäki Kartta 15.
dekkikeutta, kaivausalue II
piirt. Anja Häggman

C:7 | C:8
D:7 | D:8

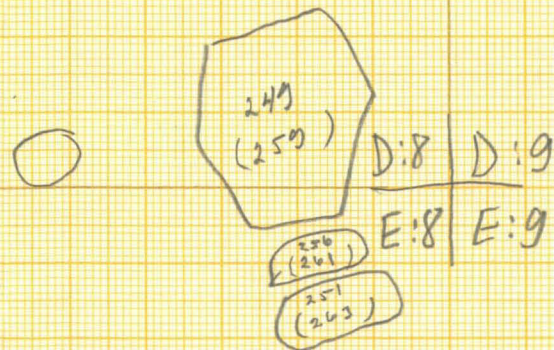
C:8 | C:9
D:8 | D:9

Noki- ja likamaalaukkuja
sekä kiveyksiä r. D:8

*
lytö (4)
pl 259

D:7 | D:8
E:7 | E:8

Helsinki, Pitäjämäki
dekkari-enttä, kaivausalue II

pint. Anja Häggman

	C:9
D:8	D:9

mittakaava 1:10
Kartta 16.

"Asentokuoppa" D:9

212
(221)

215
(224)

207
(225)

213
(223)

214
(232)

229
(242)

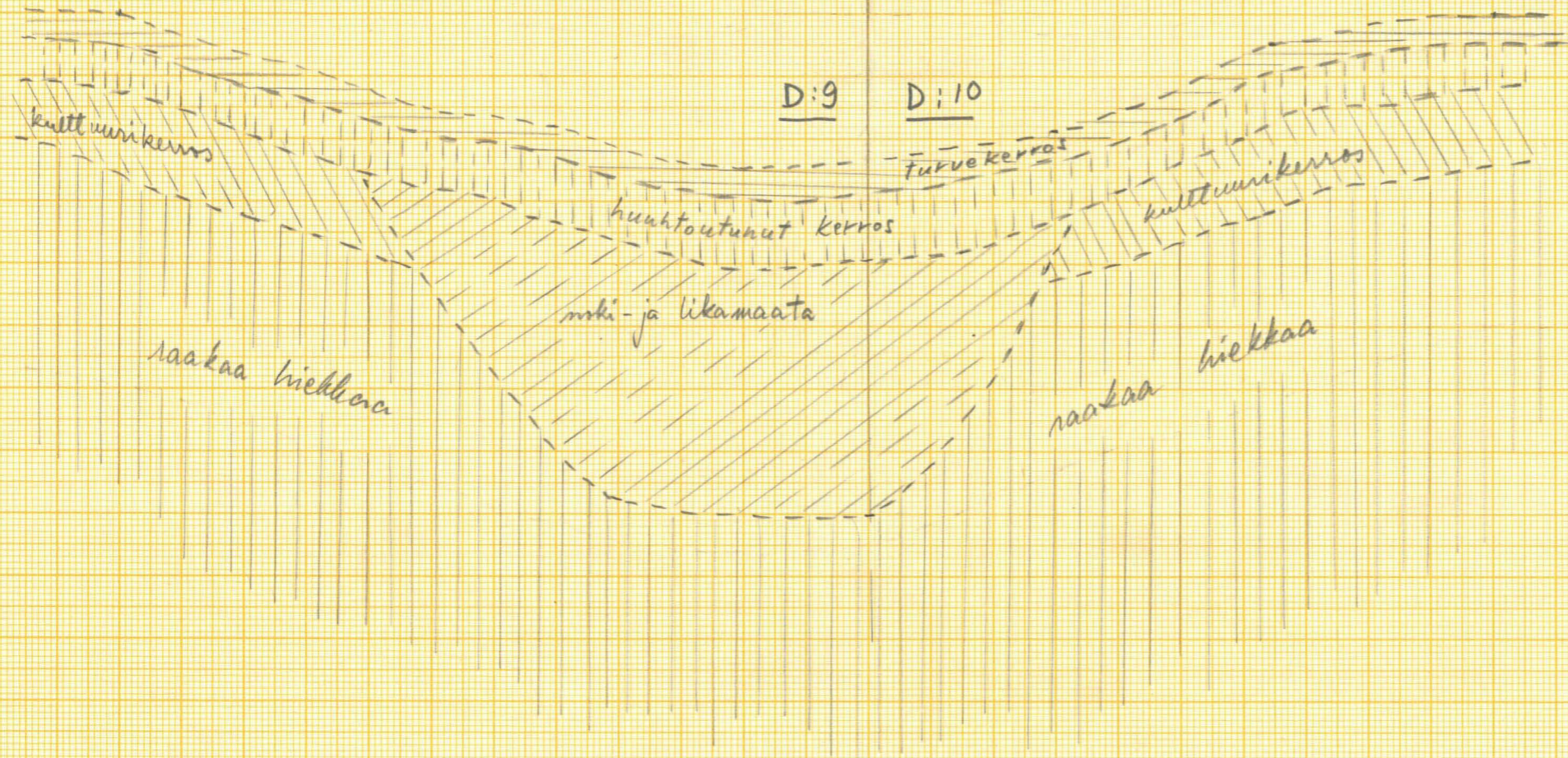
222
(227)

□

mittakaava 1:10

Helinki, Pitäjänmäki Kartta 18.
leikkikenttä, kaisausalue II
püst. Rnjo. Häggman

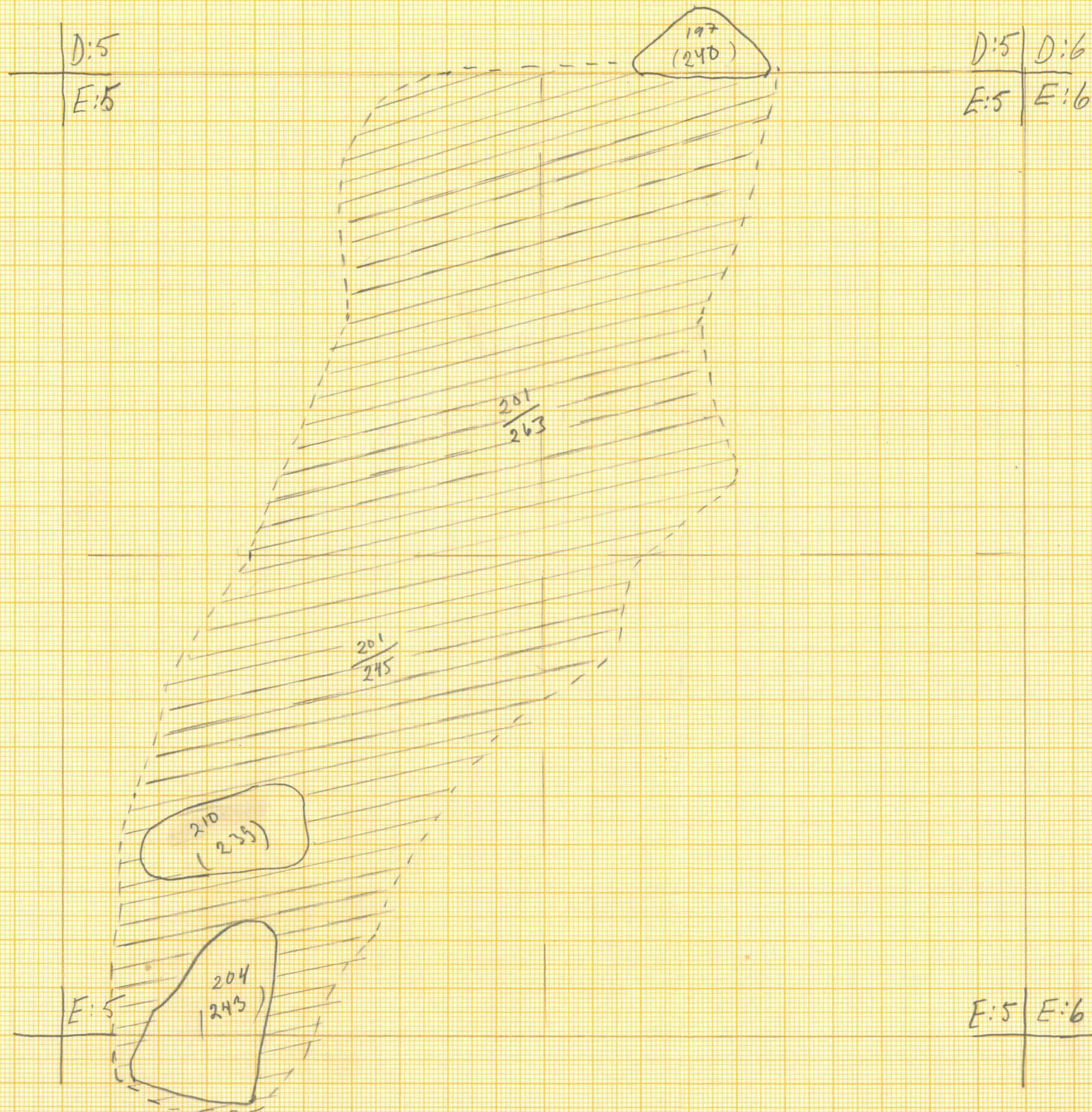
Asuutalveogau profiili polijoiseen

mittakaava 1:10

Helinki, Pitäjänmäki Kartta 19.
Leikkikenttä, kaivausalue II
piirt. Birja Häggman

Noki- ja likamaalainne r. E:5

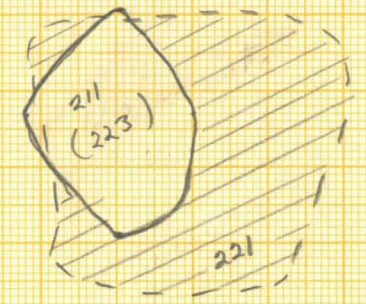
mittakaava 1:10

Kartta 20.
Helsinki, Pitäjänmäki
teikkikenttä, kaivausalue II
piirt. Rinta Häggman

Nokilaitteita r. E:6

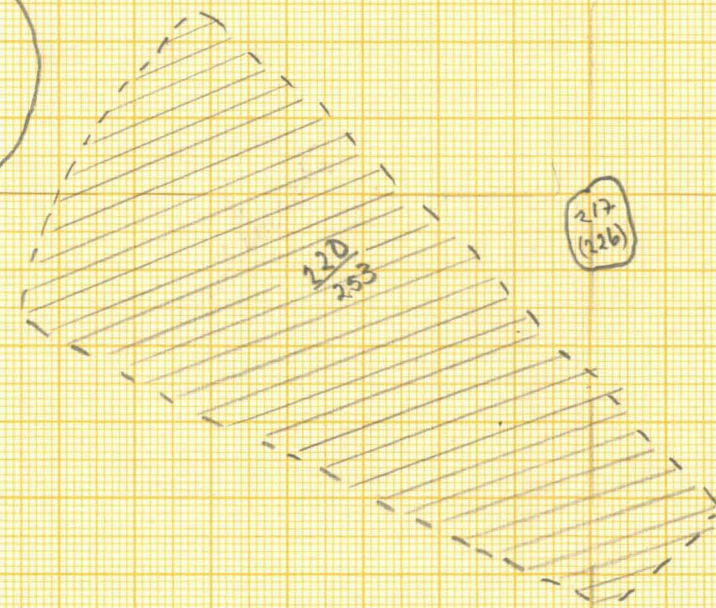
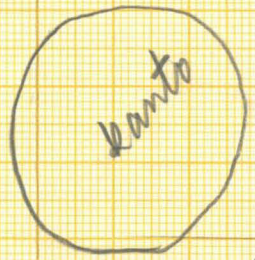
D:5 | D:6
E:5 | E:6

D:6 | D:7
E:6 | E:7

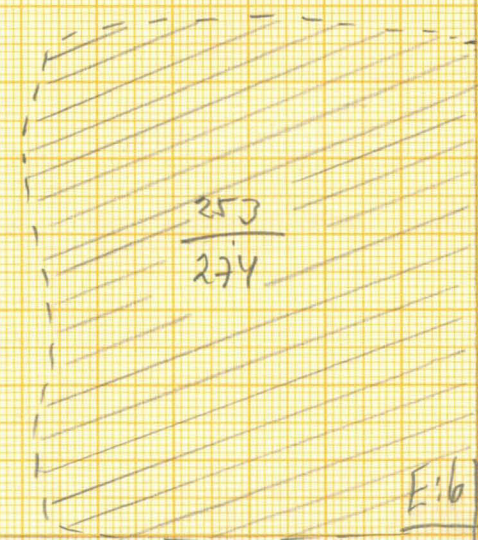

kaivo nurmen alueella tikamaata
223

nokilaitteita ja nurmen pohja 253

212
(226)

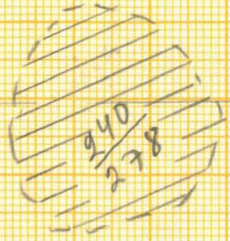
E:5 | E:6

E:6

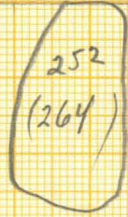
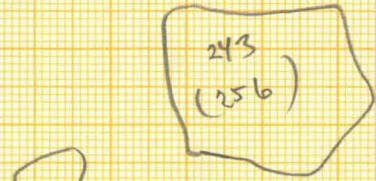
mittakaava 7:10

Helvinki, Pitäjänmäki Kartta 21.
leikkikenttä, kaivausalue II
piirt. Penja Häggman

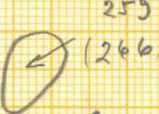
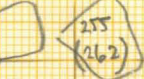
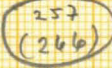
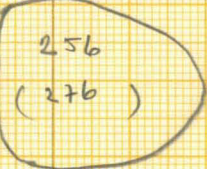
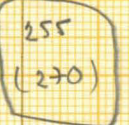
Kivien alueessa E:9

D:8 | D:9
E:8 | E:9

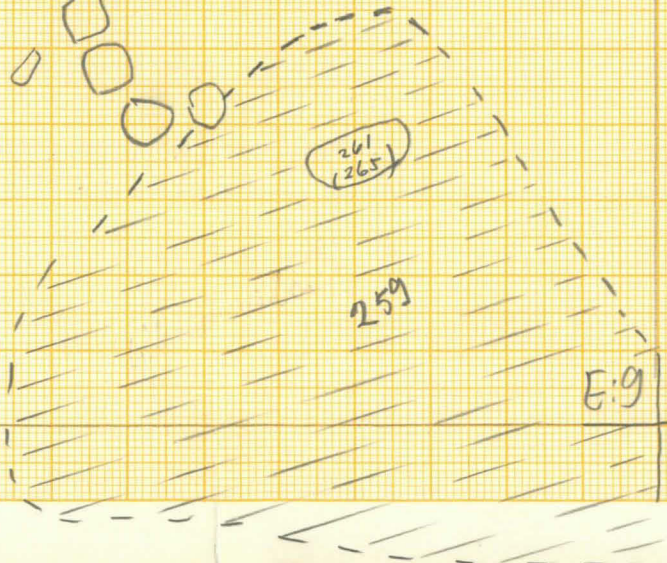
D:9 | D:10
E:9 | E:10

259

E:9

E:9 | E:10

Helsinki, Pitäjämäki
 dekkorikenttä, kasvatusalue II
 pient. A. Höggman

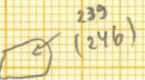
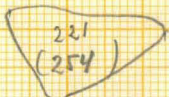
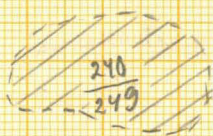
D:9	D:10
E:9	E:10

Kartta 22.

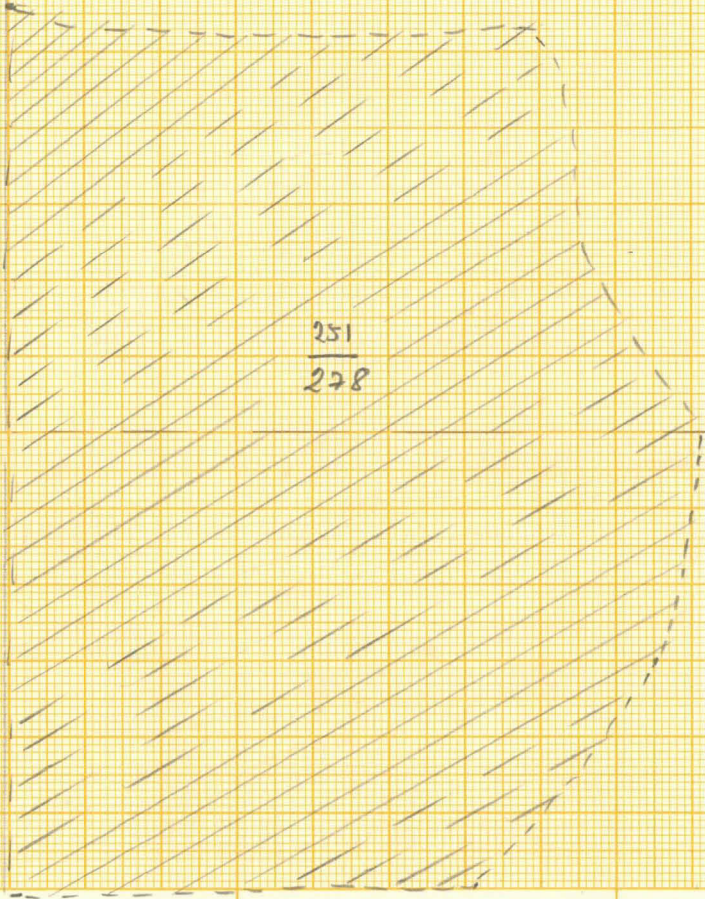
mittakaava 1:10

D:10	D:11
E:10	E:11

Noki- ja likamaa-aiikka E:10

kallio 262

Helsinki, Pitäjänmäki, Leikkikenttä
Liitt. Kaiv. kertomukseen 1962

F. 26019

1. Kaiv. alue I ennen työn alkua. Etualalla lasten leikkikenttä. Kuvattu etelästä.

F. 26020

2. Kaiv. alue I ennen kaivarausta, etelästä.

F. 26021

3. Kaiv. alue I ennen kaivarausta, idästä.

Helsinki, Pitäjänmäki, Leikkikenttä
Liit. kaiv. kertomukseen 1962

F. 26025

7. Kaiv. alue II ennen
kaivausta, etelästä.
Vas. vanha hiekkakuo-
pan pohja.

F. 26026

8. Kaiv. alue II ennen kai-
vausta, etelästä.

F. 26027

9. Kaiv. alue II työtä
aloitettaessa.

Helsinki, Pitäjänmäki, Leikkikenttä
Liitt. kaiv. kertomukseen 1962

F. 26034

16.

F. 26035

17.

F. 26036

18.

16-18. Kaivausalue II täytettynä; etelästä.

Valok. M. Waris 1962

Helsinki, Pitäjänmäki, Leikkikenttä
Liitt. kaiv. kertomukseen 1962.

F. 26022

4. Kaiv. alueella I edessä
koululaiset Jorma Hara
ja Heikki Veriö, takana
Aimo Karttunen ja pil. yo
Anja Häggman.

F. 26023

5. Työkura kaiv. alueelta
I.

F. 26024

6. Kaiv. alue I täytettynä.

Helsinki, Pitäjänmäki, Leikkikenttä
Liitt. kaiv. kertomukseen 1962

F. 26028

10.

F. 26029

11.

F. 26030

12.

10-12. Työkuvia kaiv. alueelta II, etelästä.

Valok. M. Waris 1962

Helsinki, Pitäjänmäki, Leikkikenttä
Liitt. kaiv. kertomukseen 1962

F. 26031

13. Kartanpiirtäjä, til. yo.
Anja Häggman ja kai-
vaja poikia työn pää-
tyttyä.

F. 26032

14. Koeojaa I. kaivetaan.

F. 26033

15. Työkuva kairaus-
alueelta I.